

prepričljivo ovrgli obtožbo svojih političnih nasprotnikov, da so anacionalni in da jim narodnost ničesar ne pomeni. Nacistični okupator tudi med svojimi sodelavci slovenske narodnosti ni dopuščal ne nacionalnega ne socialnega in ne političnega nasprotovanja. Podredil si jih je v političnem in policijskem pogledu. Oborožene formacije, pa naj bodo to belogardistična Prostovoljna protikomunistična milica v službi italijanskega okupatorja ali domobranstvo v službi nemškega okupatorja, ni mogoče opredeliti kot vojaške enote, pač pa kot prostovoljne pomožne policijske enote, ki jih je okupator ustanovil z edinim namenom, da mu pomagajo zatreti narodnoosvobodilno gibanje slovenskega naroda in ohraniti fašistično oblast nad Slovenci, ki jih je nameraval kot narod uničiti.

To policijsko službovanje okupatorju je temeljilo na protikomunizmu, pri nekaterih domobranci tudi na profašizmu, pa tudi na raznih ugodnostih, ki sta jih okupatorja dajala kolaborantom. Prizadevanja za pridobitev teh privilegijev na škodo svojega naroda, kakor tudi sodelovanje z okupatorji za ohranitev družbenoekonomskih privilegijev je nedemokratsko in nemoralno in hkrati narodno izdajstvo.

Vsak napadalec in osvajalec, vsak okupator je sovražnik zasužnjenega naroda. Fašistični okupator pa je bil s svojo protidemokratsko in imperialistično politiko, nasiljem in totalitarnostjo še toliko bolj.

LJUBO BAVCON

Le narodnoosvobodilna – ali tudi državljanska vojna?

Glede na to, da nisem zgodovinar, o pravnih vprašanjih pa še ni stekla beseda, se v razpravi oglašam bolj z nekaterimi vprašanji kot s trditvami.

1. Najprej sprašujem, ali ni ta razprava morda posledica nekega nesporazuma, ki ga opazujem že nekaj časa. Nekateri tovariši si v člankih, razpravah in govorih na vso moč prizadevajo dokazati, da je bil slovenski belogardizem narodno izdajstvo najhujše vrste. To pa se mi zdi, da sploh ni sporno, še več, slovenski belogardizem je zagrešil tudi dejanja, ki jih dandanes po našem notranjem in po mednarodnem pravu štejejo za hudodelstva zoper človečnost in za vojna hudodelstva.

Tako domnevam, da je pravo, aktualno in sporno vprašanje naslednje: Ali smejo mlajše generacije, spričo vsestranske krize naše družbe in spričo posebnih stisk, ki na te generacije pritiskajo, iskati korenine današnjih težav tudi v morebitnih moralno in pravno dvomljivih ravnanjih naše, starejše generacije v letih med NOV in po osvoboditvi. Odtod, ne pa iz nepoznavanja ali iz zanikanja prave vloge in pomena slovenskega belogar-

dizma, se mi zdi, izhajajo vprašanja, ki tako hudo burijo duhove, npr. o Dolomitski izjavi, o povojnem pomoru domobrancev, o povojnih pojavih nasilja, sektaštva in o vsakovrstnih krivicah, storjenih očetom, ki danes bolijo njihove sinove in tudi vnuke. Nekateri tovariši kategorično trdijo: med tem, kar je kritike in obsodbe vrednih pojavov danes, in tem, kar se je dogajalo med NOB, ni nobene zveze. Morda imajo prav, toda takšne trditve pač ni mogoče dokazati z novimi podatki o slovenskem belogardizmu, o njegovem izdajstvu in o njegovih hudodelstvih. Bojim se, da takšen argument, hočeš ali nočeš, samo opravičuje in upravičuje vse, kar se je z naše strani med NOB tudi zlega zgodilo, tako pa objektivno onemogoča razpravo o vprašanju, ki »visi v zraku«.

2. Med drugimi vprašanji se kot sporno pojavlja tudi vprašanje, ali je bila vojna na Slovenskem med leti 1941 in 1945 samo narodnoosvobodilna ali tudi državljanska. V tej zvezi bi rad najprej opozoril na to, da je vsaj nelogično in protislovno, če nekdo govori hkrati o ljudski in socialistični revoluciji na eni strani, in o beli gardi in o kontrarevoluciji na drugi strani, obenem pa z ogorčenjem protestira, če se temu reče tudi državljanska vojna. Toda, morda res ni ustrezno uporabiti pojma državljanska vojna v zvezi z NOB, če seveda temu pojmu damo neko prav natančno določeno vsebino, kot npr., če mislimo s tem na ameriško državljansko vojno iz sredine prejšnjega stoletja ali na državljansko vojno v Sovjetski zvezi po oktobrski revoluciji oziroma na špansko državljansko vojno, če ti dve, spričo tuje vojaške intervencije, sploh še sodita v pojem klasično državljanske vojne. Vendar se mi zdi, da nekateri tovariši zavračajo pojem državljanske vojne v zvezi z NOB samo zato, ker belogardistična in druga podobna emigracija s sklicevanjem na državljansko vojno opravičuje svoje nacionalno izdajstvo in zagrešena vojna hudodelstva. Toda, ali se vam zdi, da je to za resno razpravo sploh relevanten argument?

Po mojem prepričanju pa ni bistvenega pomena, kako kaj poimenujemo, če se sporazumemo o vsebini stvari, ki jo je treba poimenovati. Zato naj mi bo dovoljeno na kratko povedati, kako sem sam doživljal Osvobodilno fronto in narodnoosvobodilno vojno.

Vse skupine in posamezniki, ki so se leta 1941 združili v OF, so to odločitev sprejeli zaradi dveh enakovrednih razlogov. Najprej so to odločitev sprejeli seveda zaradi osvoboditve in ohranitve nadaljnjega obstoja slovenskega naroda, hkrati pa z jasno odločitvijo, da naj iz tega boja nastane nova, pravična, demokratična in ljudska družba in država. Jasno je, da so bile predstave o tej novi družbi in državi zelo različne, pa vendar so imele minimalni skupni imenovalec: ne več stare, gnile, skorumpirane itd. kraljevine. Pri tem je znano, da so vse skupine in posamezniki, ki so se združili v OF, že pred vojno sodelovali ali vsaj simpatizirali s Komunistično partijo Slovenije in prav zaradi nove družbe, ki naj nastane po zmagi, so se pozivu Partije tudi odzvali. Spričo tega je bilo neizogibno, da so se na drugi strani zbrale vse reakcionarne in protikomunistične sile, ki so se bile v boju proti množičnemu, ljudskemu gibanju za nacionalno in

socialno osvoboditev pripravljene povezati tudi z najbolj črnim hudičem. Razen nekaterih fašistično in nacistično usmerjenih izjem večina voditeljev kontrarevolucije ni imela kakšnega posebnega veselja z narodnim izdajstvom, toda razredni, ideološki in politični interesi so bili pač odločilni. Tu govorim seveda o voditeljih kontrarevolucije, ne pa o neopredeljenih, ki so imeli najrazličnejše vzroke za to, da se niso pridružili NOG, med njimi, po pravici ali ne, tudi tega, da se je KPS identificirala z notranjo in zunanjo politiko Sovjetske zveze tudi po tem, ko so v svet prodrle vesti o monstroznih procesih in množičnih pregonih ljudi in po znamenitem paktu s Hitlerjem.

Narodnoosvobodilnemu gibanju je bila državljanska ali bratomorna vojna seveda vsiljena, in sicer zato, ker je bil njegov objektivni in eksistenčni interes, da za boj pridobi vse ali domala vse Slovence. Zato je jasno, da narodnoosvobodilno gibanje ni smelo sektašiti, nikogar izključevati in zato je vodstvo vedno znova poudarjalo, da je v gibanju prostor za vsakega Slovenca in da se bodo vprašanja povojne družbene ureditve reševala pozneje, in hkrati praviloma ostro reagiralo na pojav sektašenja v lastnih vrstah. Druga stran, se pravi vse, kar se je na Slovenskem zbralo militantno protikomunističnega, je temu nasprotno neizogibno moralo izključevati vse, ki so kakorkoli izražali privrženost ideji narodne in socialne osvoboditve. Z zastraševanjem, ideologijo (religijo), zvijačami, zapeljevanjem itd. so si nanovačili kakih deset tisoč prestrašenih, naivnih, kratkovidnih, nevednih itd. ljudi, ki se seveda niso opredeljevali na razredni podlagi. To bi lahko bil argument proti uporabi pojma državljanska vojna, če ne bi bilo dejstva, da se tudi za narodnoosvobodilni boj ljudje niso opredeljevali na razredni podlagi, marveč predvsem na nacionalni, protifašistični in občečloveški.

Spričo povedanega menim, da je bila narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem hkrati tudi ljudska, demokratična in socialistična revolucija, zaradi organizirane, od okupatorja oborožene in oskrbovane kontrarevolucije in narodnega izdajstva pa obenem tudi bratomorna ali državljanska vojna. V zvezi s tem pa vprašam, ali zanikati element državljanske vojne ne pomeni eo ipso zanikati, da je bil narodnoosvobodilni boj hkrati boj za nacionalno in socialno osvoboditev? Kakor da velika večina slovenskega ljudstva ne bi imela »svete« in legitimne pravice bojevati se tudi za uresničitev večnih sanj izkoriščenega in potlačenega ljudstva o pravični, enakopravni, demokratični in svobodni družbi. Spričo soglasja in aktivne podpore velike večine slovenskega ljudstva je bil po mojem prepričanju upravičen, legitimen tudi boj Komunistične partije Slovenije za oblast. Ne razumem, zakaj in pred kom bi bilo treba to dandanes sramežljivo skrivati in se sprenevedati.

Drugo je seveda vprašanje, ali so bile in koliko je bilo v imenu bodoče družbene ureditve storjenih že med vojno in po njej sektaških napak in krivic, koliko so se uveljavili zaslepljeni fanatizem, nestrpnost, nasilje in tudi nečlovečnost. Vse takšne pojave bi bilo treba danes priznati in jih, če

je le mogoče, popraviti. Prav tako je drugo vprašanje, ali smo komunisti docela upravičili množično in večinsko soglasje in podporo slovenskega ljudstva v povojnem razvoju? Toda ne prej omenjene napake, krivice in nasilje, ne morebitni negativni odgovor na drugo vprašanje ne morejo ne zanikati ne zmanjšati najgloblje upravičenosti (legitimnosti) boja slovenskega ljudstva pod vodstvom KPS za svojo nacionalno in socialno osvoboditev. Prav tako tega ne morejo spremeniti poskusi belogardistične in vsakršne druge emigracije, da bi svoje narodno izdajstvo in svoja hudodelstva opravičili in upravičili z državljansko vojno. Z njihove strani vsiljena državljanska in bratomorna vojna je bila v vsakem pogledu nelegitima – kot narodno izdajstvo, kot manjšinska kontrarevolucija, kot hudodelstvo zoper človečnost in kot vojno hudodelstvo.

3. Ko že govorimo o kolaboracionizmu, bi se mi zdelo zelo zanimivo razmišljati tudi o dogodkih v državah vzhodne Evrope ob koncu vojne in po njej. Najbrže ne bo veliko dvoma, da so sovjetske armade z ozemelj Poljske, Češkoslovaške, Madžarske, Romunije in Bolgarije pregnale nemškega okupatorja in nadomestile s svojo okupacijo, za ozemlje današnje DDR pa je bila to sploh samo okupacija. Drugače kot v Jugoslaviji: zmaga nad nemškim okupatorjem torej ni bila samo osvoboditev in uvajanje nove družbene ureditve je potekalo »na bajonetih sovjetske armade«, ne pa ob množični in večinski podpori tam živečih ljudstev. Kako naj bi sodili o tem in o tovrstni kolaboraciji, ne vem. Vprašanje sem samo navrgel, saj o njem do zdaj še nisem razmišljal.

MILAN ŽEVART

Kolaboracija – posebnosti na Štajerskem

To, kar je Boris Mlakar zapisal v zvezi z belo in plavo gardo ter domobranstvom na Štajerskem in Gorenjskem (20. stoletje je rodilo kolaboracijo, Delo, 4. maj 1985), je točna ugotovitev. Seveda je bilo pomembno, da sta bili belogardistična in plavogardistična dejavnost do jeseni 1943 v glavnem omejeni na tisti del Slovenije, ki ga je aprila 1941 dobila Italija. V tem je bila slabost tistih sil, ki so nasprotovale Osvobodilni fronti slovenskega naroda in osvobodilnemu boju pod vodstvom Komunistične partije Slovenije. Če upoštevamo celotna dogajanja, lahko za Štajersko trdimo, da si slovenski nasprotniki osvobodilnega boja v tej pokrajini niso mogli ustvariti kakšnih pomembnejših pozicij. To velja za ves čas okupacije in narodnoosvobodilnega boja. Bila so sicer prizadevanja, da bi organizirali belogardistično dejavnost (šlo je zlasti za poskuse iz Ljubljane), ki pa niso bila uspešna.

Od sredine leta 1943, ko je začel izdajati glasilo Kri in zemlja, je pričel